

לדון אלא לפי מה שענינו רואות, ולא לחשוש לעדים שנמצאים
 שם.
 רב יוסף מביא ראיה שאין לנו לחוש לעדים שנמצאים במדינת
 הים: לאו היינו – האם אין זה כדונו דרבי חנינא (כתובות כג), דאמר
 רבי חנינא כשנשאל על בנותיו של שמואל שנשבו על ידי גוים,
 וכל אחת מהן אמרה שנשבתה אך היא טהורה, והתיר להם
 להנשא לכהן, ונשאל מדוע התיר אותן, הרי יש קול שיש עדים
 שיודעים שנשטמו אצל השבאים. והשיב רבי חנינא, וכי אם יש
 קול שיש עדים בצד אסתן – בצד צפון של העולם, וְתאמר משום
 כך להנשא לכהן, הרי אין לנו לדון אלא לפי מה שלפנינו. ואף
 באדם זה שאמר אין לי אחים, אין לנו לחשוש לקול שאומר שיש
 עדים במדינת הים.
 אביי תמה על הראיה: אמר ליה אביי לרב יוסף, אם תקלנו בשבועה,
 שלא חוששים בה לקול שיש עדים במדינת הים שנשטמו (משום
 דמנוולא נפשה לנבי שבאי), האם נקל משום כך אף באשת איש
 להתירה לשוק כשיש קול שיש עדים שזקוקה ליבם. הרי בשבועה
 הקילו חכמים הרבה, משום שמעמידים אותה בחזקת שלא זינתה,
 כיון שסתם אשה שומרת עצמה מזנות. ועוד, שאף אם תינשא
 לכהן, הוא איסור קל ואיסור לאו, מה שאין כן באשת איש שהיא
 בחזקת אסורה, ובאיסור חמור של חנק.
 הגמרא מביאה שרבא קיבל את טענת אביי: אמר ליה רבא לרב נתן
 בר אמי, חוש לה – תחשוש לקול שיש עדים שיודעים שיש לו
 אחים, ואל תתיר לה להנשא לשוק בלא חליצה.
 שנינו במשנה: האומר זה אחי אינו נאמן. ולכן כשמת אבי האחים,
 האח הספק אינו חולק עם שאר האחים, אלא רק עם אותו שהעיד
 עליו שהוא אחיו. הגמרא מבארת באיזה אופן מדובר במשנה.
 מבררת הגמרא: ואידך – שאר האחים, מאי קאמר – מה הם
 אומרים, האם גם הם אומרים שהוא אחיהם או לא.
 הגמרא מבארת מה הספק: אי קאמר אחינא הוא – אם גם הם
 אומרים שהוא אחיהם, קשה, אמאי יפול עמו בחלקו ותו לא –
 מדוע כשמת אביהם, נאמר במשנה שחולק האח הספק יחד עם
 האח שהעיד עליו ואינו חולק גם בחלק שאר האחים, הרי כיון
 שגם הם הודו שהוא אחיהם, צריכים גם הם לחלוק עמו. אמאי על
 כרחק מדובר, דקא אמרי – ששאר האחים אומרים, לא אחינא הוא
 – אדם זה אינו אחינו, ולכן כשמת אביהם אינם חולקים עמו
 בירושת האב.
 דוחה הגמרא: אם כן, אימא סיפא – אמור ובאר את הסיפא של
 המשנה, שנאמר שם, שאם נפלו לו – לאח הספק, נכסים במקום
 אחר – לא מירושת האב, ומת, הדין הוא שידעו אהוי בנכסי האח
 הספק, עמו – עם האח שהעיד על הספק שהוא אחיהם. ואם
 מדובר שהאחים אומרים שאינו אחיהם, קשה, מדוע הם יורשים
 אותו, הא אמרי ליה לא אחינא הוא – הרי הם אמרו לו שאינו
 אחיהם, ואם כן אין להם חלק בירושתו. מסיקה הגמרא: לא צריכא
 – לא הוצרכה המשנה לומר זאת, אלא באופן דקא אמרי האחים,
 אין אנו יודעין אם הוא אחינו, ולכן אם מת אביהם אינם נותנים לו
 חלק, כי אומרים לו שיביא ראיה שהוא אחיהם, ואם נפלו לו
 נכסים ממקום אחר יש להם חלק בירושתו, מכא האח שמודה
 שהספק אחיהם היה.
 רבא לומד ממסקנת הגמרא, הלכה בענין אחר: אמר רבא, זאת
 אומרת – ממסקנת הגמרא שהאחים אומרים אין אנו יודעים, נלמד
 שאדם התובע את חבירו ואומר לו מנה יש לי בידך, ואתה חייב
 להשיב אותו, והלה – הנתבע אומר, איני יודע אם אני חייב לך,
 הדין הוא שפשוט, שהרי במשנתנו אח אחד אומר לאחים מנה
 לאח הספק בידכם' והם אומרים 'אין אנו יודעים' והדין הוא
 שפטורים מלית לו חלק בירושת אביהם, וכדעת רב נחמן ורבי
 יוחנן בכתובות (כב).
 אביי דוחה את ראיית רבא: אמרי אמר,

הגמרא מביאה מעשה באדם שאמר גרשתי את אשתי, ודנו בו
 אביי ורבא איך צריך לפסוק: תהא – מעשה באדם אחד, דהיה קא
 שכיב – שהיה הולך למות, אמרי ליה – שאלוהו, אתתיה למאן –
 למי תוכל אשתך להנשא לאחר שנתמות, האם תהיה זקוקה ליבום
 או לא, אמר להו הבעל, תהא לכהן – ראויה היא להנשא
 לכהן גדול, והיתה כוונתו לומר שאינה צריכה יבום כיון שגרשה,
 ומותרת לכל אדם.
 הגמרא מביאה את דברי רבא שהבעל נאמן להתירה להנשא
 לשוק: אמר רבא, מאי נחוש לה – מחמת איזה חשש יש לנו
 לאוסרה להנשא לשוק, הא – הרי אמר רב חייא בר אבא, אמר רבי
 יוחנן, בעל שאמר גרשתי את אשתי, ולאחר מיתתי אינה זקוקה
 ליבם, נאמן, כי מתוך שבידו לגרשה עכשיו, נאמן גם לומר שכבר
 גרשה. וממילא גם אדם זה שאמר שאשתו ראויה לכהן גדול,
 ואנו מפרשים את כוונתו כאומר 'גרשתי את אשתי', יהא נאמן
 במיגו שבידו לגרשה עכשיו ולהתירה.
 אביי מקשה על רבא מפסק אחר של רבי יוחנן: אמר ליה אביי
 לרבא, איך אתה מתירה להנשא משום דברי רבי יוחנן, והא בי
 אהא – והרי כשבא רב יצחק בר יוסף, אמר רבי יוחנן, שבעל שאמר
 גרשתי את אשתי, אינו נאמן לפוטרה מיבום, ואם כן גם אדם זה
 שהיתה כוונתו לומר שגרשה, לא יהא נאמן.
 רבא דוחה את קושיית אביי: אמר ליה רבא לאביי, ולא מי לא
 שנינו – האם לא תירצו בגמרא את סתירת דברי רבי יוחנן, ואמרו
 שבאן – מה שאמר רבי יוחנן שאינו נאמן, מדובר שמעיד שגרשה
 למפרע – לפני הזמן שמעיד עליה, כגון שמעיד באחד באייר
 שגרשה באחד בניסן, כדי שתועיל עדותו לדברים הנוגעים
 לשעבר, שבזה אין לו מיגו שהרי אין בידו לגרשה למפרע, וכן –
 ומה שאמר רבי יוחנן שנאמן, מדובר שמעיד לגבי הדברים
 שנוגעים להאן, והיינו שאומר שגרשה עכשיו, ונאמן במיגו
 שבידו לגרשה, וממילא גם אדם זה שאמר שגרשה את אשתו, יהיה
 נאמן במיגו שבידו לגרשה עכשיו.
 אביי דוחה את תירצו של רבא: ואשניי ניקום ולקמון – האם
 נסמוך להלכה על התירוץ בדברי רבי יוחנן, והרי יתכן שנחלקו
 אמוראים בדעת רבי יוחנן, שיש מי שאומר שבעל נאמן לומר
 גרשתי את אשתי, אך יש מי שאומר שבעל אינו נאמן לומר גרשתי
 את אשתי אפילו מכאן ולהבא, ולדבריו, גם כאן לא יהא הבעל
 נאמן, ואי אפשר להתירה להנשא לשוק עד שתחלוץ.
 הגמרא מביאה שרבא חזר בו מכח דחיית אביי: אמר ליה רבא לרב
 נתן בר אמי, חוש לה – תחשוש לדברי אביי, ואל תתיר לאשה זו
 להנשא לשוק.
 הגמרא מביאה מעשה נוסף, באדם שרצה להתיר את אשתו
 לשוק, אומרת הגמרא: תהא – מעשה באדם אחד, דהיה מוחזק לן
 דלית ליה אחי – שהוחזק לנו שאין לו אחים, והיה ידוע בודאי שאין
 לו בנים, ואמר גם בשעת מיתת דלית ליה אחי – שאין לו אחים,
 וממילא אין אשתו זקוקה ליבם. אמר רב יוסף, מאי ליחוש לה –
 איזה חשש יש, שמחמתו נאסור אותה להנשא לשוק, הרי יש שני
 טעמים להתירה, חדא – טעם אחד, דמוחזק לן דלית ליה אחי –
 שהרי מוחזק לנו שאין לו אחים, ועוד, אפילו אם היה מוחזק לנו
 שיש לו אחים, מותרת, מפני שהא – הרי אמר הבעל בשעת מיתתו,
 דלית ליה – שאין לו אחים, והבעל נאמן אף נגד החזקה, כיון שיש
 לו מיגו שבידו לגרשה.
 אביי שואל את רב יוסף: אמר ליה אביי לרב יוסף, הא אמרי – הרי
 יש קול בעיר, דאבא – וישו – עדים במדינת הים – במקום רחוק,
 דידעי דלית ליה אחי – שיודעים שיש לו אחים, ואם כן איך אפשר
 להתירה על ידי שהבעל אומר שאין לו אחים, הרי אנו צריכים
 להמתין ולשמוע מה אומרים העדים.
 רב יוסף משיב לאביי: השתא מיתת הא ליתנהו קמן – עתה מכל
 מקום העדים אינם לפנינו, ואף שיש קול בעיר שיש עדים במדינת
 הים שיודעים שיש לו אחים, אין אנו חוששים להם, כיון שאין לנו

בבא בתרא דף קלה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קצז

בריא רק אם אמר מהיום ולאחר מיתה הוא דהויא מתנה, אך אם
אמר שתחול מתנתו מעכשיו לא הויא מתנה, והרי פשוט שזו
מתנה רגילה המועילה בכל אדם.
מתרצת הגמרא: אמר אביי הכי קאמר, איזו היא מתנת בריא שהיא
במתנת שכיב מרע לענין זה ולא קני המקבל אלא לאחר מיתה, זו
כל מתנה שכתוב בה לשון מהיום ולאחר מיתה, שזוכה רק בגוף
מהיום, ובפירות לאחר מיתה.
הגמרא דנה בשכיב מרע שהוסיף בדבריו שגם יכתבו שטר
למקבל: יתיב רבה בר רב הונא באכסדרא דבי רב – ובאכסדרה של
בית המדרש, ויתבי וקאמר דין זה משמיה דרבי יוחנן, שכיב מרע
שאמר כתבו שטר אנו חוששים שפא לא נמר השכיב מרע בדעתו
להקנותו אלא בנתינת השטר, וכיון שכבר מת אי אפשר ליתנו לו
עתה, שהרי אין שטר יכול להועיל לאחר מיתה, שאין המת יכול
להקנות.
אמר רבא אלעזר לבני בית המדרש, איזהו רבה – הזהירו בה – הזהירו
בהלכה זו שאמר רבי יוחנן, כיון שכך נפסק הדין.
רב שייבא אמר, לא רבי יוחנן הוא שאמר הלכה הזו, אלא רבי
אלעזר אמרה, ואמר רבא רבי יוחנן, איזהו רבה – מסתבר הדבר
אמר רב נחמן בר יצחק, בתייה דרב שייבא מסתברא – מסתבר הדבר
כמו שאמר רב שייבא, דאי אמרת בשלמא שריבא אלעזר אמרה,
אצטרף רבי יוחנן לאסהורי עליה דרבא אלעזר – הוצרך רבי יוחנן
להעיד על דברי רבי אלעזר תלמידו שהלכה כמותו, אלא אי
אמרת שריבא יוחנן אמרה, וכי אצטרף רבי אלעזר לאסהורי עליה
דרבי יוחנן רבייה – וכי יתכן שיוצרך רבי אלעזר להעיד שהלכה
כדברי רבי יוחנן שהיה רבו.
ועיד רבא שפיר דרבי אלעזר אמרה, ידעך רבין מארץ ישראל לבבל,
משמיה דרבי אבהו, הווי יודעים, ששלח רבי אלעזר מארץ ישראל
לגולה משום רבינו – בשם רב, שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה
לפלוגי, ומת, אין בותבין ונותנין, שפא לא נמר להקנותו אלא
בשטר, ואין שטר לאחר מיתה. ורבי יוחנן אמר – הוסיף על דברי
רבי אלעזר, שאין זה דין מחלט בכל האופנים, אלא תיבדק –
בדקים את כוונת המת, וכמו שיבואר. ועל כל פנים מוכח שריבא
אלעזר הוא שאמר דין זה (בשם רב), ורבי יוחנן הוא שאמר
שהלכה כמותו.
הגמרא מבארת את דברי רבי יוחנן. שואלת הגמרא: מאי תיבדק?
שומר רבי יוחנן, כיצד בודקים את דברי המת, ומתי מתנתו קיימת
גם כשאמר לכתוב שטר.
הגמרא מביאה שתי הלכות בשם רב דימי ומההלכה השניה
מבואר כיצד בודקים את דבריו: בי איתא – כשבא רב דימי מארץ
ישראל אמר הלכות אלו, דיייתקי מבטלת דיייתקי – שכיב מרע
שכתב נכסיו לאחר, ולאחר מכן חזר בו וכתב את נכסיו לאחר,
קנה העני, כיון שהשכיב מרע יכול לחזור בו. הלכה נוספת: שכיב
מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוגי, ומת, רואין – בודקים את ציוויו
בכתיבת השטר, אם אמר זאת ב'מינה את בחו', שבאמת רצונו
להקנות את המתנה בדיבור בלבד, כדין שכיב מרע, וצויה לכתוב
שטר רק כדי לחזק את כח המקבל שיחיה שטר ראה בידו, וזכה
המקבל מיד, ואף אם כבר מת הנותן בותבין עתה שטר ונותנים
למקבל, ואם לאו – ואם לא מוכח מתוך דבריו שרצה ליפות את
כחו ולתת ראה בידו, אין בותבין, וכמו שאמר רבי אלעזר,
שחוששים שמא התכוין השכיב מרע לתת לו המתנה רק על ידי
השטר ואין שטר לאחר מיתה.
רבי אבא בר ממל מקשה מברייאת על דברי רבי אלעזר: מתיב רבי
אבא בר ממל, שנינו בברייאת, בריא שאמר כתבו ותנו מנה לפלוגי,
ומת, אין בותבין ונותנין לו לאחר מיתה, שאין שטר לאחר מיתה,
ויש לדייק, הא שכיב מרע שצויה לכתוב ולתת מנה לפלוגי, כיון

לעולם אימא – ואומר: לך שתיב, כיון שברי ושמוא ברי עדין, ושמי
הבא – ושונה הדבר במשנתנו, דבמנה לאחר בידך דמי – שהנדון
בה דומה לתובע את חבירו מנה עבור אדם אחר, שבאופן זה מי
שהוא תובע עבורו, אינו בא בטענת ברי, ולתובע שבא בטענת
ברי, יכול הנתבע לומר שאינו בעל דינו, וכן במשנתנו האח הספק
אינו יודע אם הוא אחיהם, ולאח שמעיד עליו ותובע עבורו
בטענת ברי, יכולים האחים לומר שאינו בעל דינם. לכן מעמידים
את הממון בחזקת האחים.
שנינו במשנה: מת, ויתרו נכסים למקומו, והיינו, שאם מת האח
הספק, חוזרים הנכסים שקיבל בירושת האב, אל האח שהעיד
עליו ונתן לו מחלקו. הגמרא דנה מי נוטל את שבח הנכסים.
אומרת הגמרא: בעי – (נסתפק) רבא, שבה ששכחו הנכסים שקיבל
האח הספק בירושת האב מאלהם, מהו – מי נוטלם.
הגמרא מבארת על איזה שבח הספק. אומרת הגמרא: בשבח
הפניע לבתפיים, לא תיבעי לך – בפירות שגדלו על ידי טרחת האח
הספק, אין לך להסתפק, דבי נפלו לו נכסים ממקום אחר דמי,
שהרי הם כנכסים שנפלו ממקום אחר, כיון שהאח המעיד לא נתן
לו אלא קרקע ריקנית, והאח הספק טרח בה והוציאה פירות,
ואמרו במשנה שהדין בנכסים אלו שכל האחים חולקים בהם. כי
תיבעי לך – אלא יש לך להסתפק רק בשבח שאינו מניע לבתפיים –
שהשרה הושבחה מאליה, וגבון שקיבל האח בירושת האב, דיקלא
– (דקל) ואליהם – ונעשה מעצמו עב ויתר, או שקיבל ארעא – קרקע,
ואספא ויאלץ – והעלתה מעצמה ובל שמועיל לשדה, מאי – מה
הדין בזה, האם כשחוזרת הקרקע לידי האח שהעיד עליו, חוזר
עמה גם השבח שבא מאליה, או שמכיון שלא נתן לו את השרה
כך, הרי זה כמו שנפלו נכסים ממקום אחר, וכל האחים יחלקו בו.
תיקו – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

משנה

חכמים תיקנו ששכיב מרע – (השוכב במטה מחמת חולי) הנותן
מתנה אינו צריך קנין, אלא דבריו נחשבים ככתובים ומסורים (להלן
קמז) כדי שלא תטרף דעתו עליו כשהוא חולה, מתוך צער על כך
שלא תתקיים צוואתו. המשנה דנה במקום שנמצא שטר צוואה
של המת ולא היה ציווי בעל פה.
מי שמת, ונמצאת דיייתקי – שטר צוואת שכיב מרע, קשורה על
יריבו, אף שברור שהמת עצמו כתבה, הרי זו איתנה בלום, כיון שרק
דברי שכיב מרע שבעל פה נחשבים ככתובים ומסורים, ולא
כשכתב כן בשטר.
אך אם קודם שמת זיכה בזה – (בשטר זה) לאחר, וכגון שנכתב
בשטר שראובן יזכה בנכסיו, ונתן השכיב מרע את השטר לשמעון
ואמר לו שזיכה במה שכתבו בו, בין אם הוזכה הוא מן הירושה –
מהארויים לירש את המת, ובין שאינן מן הירושה, דבריו מ'מינה,
שדברי שכיב מרע ככתובים ומסורים הם, וזכה במתנה מחמת
דיבורו של השכיב מרע, שהקנה לו את נכסיו.

גמרא

שנינו במשנה שהכותב דיייתקי ומזכה אותה למקבל, וזכה.
הגמרא מביאה ברייתא המבארת מהו דיייתקי? ובאיזה אופן היא
מועילה: תנו רבנן, איתא דיייתקי, שאם כתב בו את נכסיו
לפלוגי, וזכה, וגובה אותם לאחר מיתת הנותן, ואף שלא פירש
הנותן שזיכה בהם מהיום, כל שכתוב בה דא תהא למימך ולחיות
– שטר צוואה זה יהיה לקום ולחיות בכל מה שכתוב בו, שאם
ימות הנותן יהיו נכסיו לפלוגי. ממשכבה הברייאת: ואיתא היא מתנה
– כיצד נכתב שטר מתנה של אדם בריא, שיועיל למקרה שימות,
כל שכתוב בה שתחול מהיום ולאחר מיתה, ואנו מפרשים את
דבריו שמקנה לחבירו את גוף המתנה מהיום, ואת הפירות הוא
משייר לעצמו עד שעת מיתתו, וכשימות יזכה המקבל גם בפירות.
מקשה הגמרא: אלא – האם יש לדייק מלשון הברייאת שבמתנת

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שלישי עמ' ב

1 שהוא יכול להקנות באמירה, פוֹתְבִין וְנוֹתְנִין אפילו לאחר מיתתו,
2 שכשם שתיקנו חכמים שדברי שכיב מרע ככתובים ומסורים
3 באמירה, כמו כן תיקנו שתועיל מתנתו בשטר אף אם לא נכתב
4 קודם שמת, ושלא כדברי רבי אלעזר שאין שטר לאחר מיתה.
5 מתרצת הגמרא: הוא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מְפָרֵק לָהּ – רבי אבא בר ממל
6 עצמו תירץ את קושיתו, ברייתא זו עוסקת בְּמִיפָּה אֶת פָּחוּ, וכמו
7 שהתבאר, שכוונתו היתה להקנות מיד, והשטר נכתב רק כדי

8 שתהיה בידו ראיה, ולכן רק בבריא לא קנה, כיון שאינו יכול
9 לזכות בדיבור בלבד, ואילו בשכיב מרע שמקנה בדיבור, זכה
10 המקבל, וכתיבת השטר תיעשה אחר כך רק כדי ליפות את כחו.
11 הגמרא חוזרת לברר באיזה אופן הוא נחשב מיפה את כוחו.
12 מבררת הגמרא: הֵיכִי דְּמִי מְיַפֵּה אֶת פָּחוּ – באיזה אופן אנו אומרים
13 שכוונתו ליפות את כחו, ולא רצה שיזכה רק על ידי השטר.